

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ - ਸਬਦ ੩੨

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੯੭੩

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥

ਲੇਹਾ ਕੰਚਨੁ ਹਿਰਨ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ ॥੧॥

ਦੇਵ ਸੰਸੈ ਗਾਂਠਿ ਨ ਛੂਟੈ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ ਇਨ ਪੰਚਹੁ ਮਿਲਿ ਲੂਟੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਮ ਬਡ ਕਬਿ ਕੁਲੀਨ ਹਮ ਪੰਡਿਤ ਹਮ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥

ਗਿਆਨੀ ਗੁਨੀ ਸੂਰ ਹਮ ਦਾਤੇ ਇਹ ਬੁਧਿ ਕਬਹਿ ਨ ਨਾਸੀ ॥੨॥

ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਸਭੈ ਨਹੀ ਸਮਝਸਿ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ਜੈਸੇ ਬਉਰੇ ॥

ਮੇਹਿ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਰਾਇਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮੇਰੇ ॥੩॥੧॥

ਸਾਰ: ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੂਝ ਅਤੇ ਜੀਵਿਤ ਅਨੁਭਵ, ਜਾਣਨ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੂਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਜੀਵਿਤ ਅਨੁਭਵ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਨਾਦ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਤੱਤਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਬੌਧਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੀਵਿਤ ਅਨੁਭਵ ਧਾਰਨਾ, ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇਕੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਕਾਦਮਿਕ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਪੁਛ-ਪਰਤੀਤ ਬਾਰੇ ਸੇਧ ਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਦਵਾਉਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਹੁੰਚ-ਵਿਧੀਆਂ ਇਕਰੂਪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜਾਣਨਾ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਜੀਵੰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਤੱਤਸਾਰ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਹਿਜ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਗੂੰਜ ਅਕਸਰ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੂਝ ਅਤੇ ਜੀਵਤ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਲੇਹਾ ਕੰਚਨੁ ਹਿਰਨ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ ॥੧॥

ਲੇਹੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਦੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਭਾਵ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਭਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
(੧)

ਦੇਵ ਸੰਸੈ ਗਾਂਠਿ ਨ ਛੂਟੈ ॥

ਹੇ ਦੈਵੀ ਊਰਜਾ, ਸੰਦੇਹ ਦੀ ਗੰਢ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ। ਇਹ ਭਾਵ ਸੰਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਰੰਗਤ ਦੇ ਜਟਿਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹਾ ਜਮਾਈ ਬੈਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ ਇਨ ਪੰਚਹੁ ਮਿਲਿ ਲੂਟੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬੇਰੋਕ ਇੱਛਾਵਾਂ, ਕ੍ਰੋਧ, ਭਰਮ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੇਰਾਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਭਟਕਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲੁੱਟਦੀਆਂ ਹਨ। (੧)(ਠਹਿਰਾਉ)

ਹਮ ਬਡ ਕਬਿ ਕੁਲੀਨ ਹਮ ਪੰਡਿਤ ਹਮ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥

"ਮੈਂ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹਾਂ," "ਮੈਂ ਉੱਚ-ਜਨਮ ਵਾਲਾ ਹਾਂ," "ਮੈਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹਾਂ," "ਮੈਂ ਯੋਗੀ ਹਾਂ," "ਮੈਂ ਤਿਆਗੀ ਹਾਂ"। ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹਉਮੈ ਉੱਤਮਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਛਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਗੁਨੀ ਸੂਰ ਹਮ ਦਾਤੇ ਇਹ ਬੁਧਿ ਕਬਹਿ ਨ ਨਾਸੀ ॥੨॥

ਮੈਂ ਸਿਆਣਾ, ਨੇਕ, ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਹਾਂ; ਇਹ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਜਿਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। (੨)

ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਸਭੈ ਨਹੀ ਸਮਝਸਿ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ਜੈਸੇ ਬਉਰੇ ॥

ਰਵਿਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਸਭ ਪਾਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੀ, ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਜਾਣ ਹੈ।

ਮੇਰਿ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਰਾਇਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮੇਰੇ ॥੩॥੧॥

ਸਹਾਰਾ ਮੇਰੇ ਲਈ, ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਹੈ; ਇਹ ਮੇਰੀ ਦੋਲਤ, ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਸਾਹਰੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਵਿਚਲੇ ਰੁਪਾਂਤ੍ਰਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। (੩)(੧)

ਤੱਤ: ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹਉਮੈ ਪਛਾਣਾਂ ਨੂੰ ਢਾਲ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਾਤ, ਰੁਤਬਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ, ਹਉਮੈ ਲੜੀਵਾਰ ਢਾਂਚਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਵੈ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤਤਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸੰਕੁਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਖ਼ਤ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਸੱਚ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਦਵੈਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਂਝੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਬਦ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਨਇੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

Oneness In Diversity Research Foundation

ਵੈੱਬਸਾਈਟ: OnenessInDiversity.com

ਈਮੇਲ: onenessindiversityfoundation@gmail.com